

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת עבודה זרה - דף ל

עיונים על הדף

שומר פתאים ד', בתאנים וענבים ושאר דברים.

מבואר בדברי הגמ' ששיטת ר"א שמותר לאדם לאכול ענבים ותאנים בלילה מצד "שומר פתאים ד"."

שואל התורת חיים, מה ההבדל בין תאנים וענבים לגבי שאר דברים, מדוע הקב"ה שומר את האדם שלא יאכל ממנו נחש, יותר מכל הדברים שנאסרו בחשש גילוי.

מבאר התורת חיים, שאין הקב"ה עושה ניסים שלא לצורך, וד' יתברך שומר פתאים בדווקא כתוב ולא את החכמים, משום שעל החכמים נתן בהם הבורא יתברך את הבינה שהם ישמרו את עצמם, והשמירה המעולה שהעניק להם היא השכל והסברה להינצל, משא"כ לפתאים. ועל זה הדרך משקים שהדרך שהם יהיו בתוך כלים, אין בהם נס מיוחד ועל האדם לשמור שלא יתגלה ולבדוק שהכלי יהיה מכוסה כפי הנצרך, ולכן כביכול אין שמירתם ביד הקב"ה כיון שניתן לאדם אפשרות להינצל מארס הנחש בהגיון קל ופשוט. אבל תאנים וענבים, אין הדבר אפשרי שהרי צריך לייבש אותם בחמה ולהניח אותם על הגג כדי שיהיו גרוגרות וצימוקים, ואין הדרך ואין האפשרות להניח בכלים מוגנים, לכן ע"ז אמר ר"א שומר פתאים ד', מחמת תיקון העולם אמר הקב"ה שישמור על הדברים האלו שאין לשומרם. וע"ז הדרך באבטיח כיון שהתגלה היה על האדם לכסותו ולכן יש בו משום גילוי.

ומסיים דבריו, וכהאי גוונא איתא בסוף פרק מפנין לגבי הקזה ששאלו בגמ' מעלי שבתא נמי קיימא מאדים בזווי, וביארו כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ד', פירוש כיון שרבים הורגלו בו מפני דוחקן שיהו קרובין לסעודת שבת, כמילתא דלא אפשר דמי, ולכך שמירתו יתברך עליהן מפני תיקון העולם. ושמא מהאי טעמא איתא בפרק ערבי פסחים גבי זוגות דמאן דקפיד קפדין קפדין מהיה ומאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה, דדבר קשה הוא על האדם לשמור עצמו תמיד שלא יאכל תרי ולא ישתה תרי, וכמעט מלתא דלא אפשר הוא, לכך שמירתו יתברך עליו, ולכך מאן דקפיד ושומר את עצמו אין שמירתו עליו.

ידועה תשובתו של האגרות משה (יורה דעה ח"ב סימן מט) "הנה בדבר עישון סיגריות ודאי מכיון שיש חשש להתחלות מזה מן הראוי להזהר מזה, אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא מכיון שדשו בה רבים כבר איתא בגמ' בכה"ג שומר פתאים ד" (בשבת דף קטז ובגדה דף לא) ובפרט שכמה גדולי תורה מדורות שעברו ובדורנו שמעשינו, וממילא אף לאלו שמחמירין לחוש להסכנה ליכא איסור לפני עוור בהושטת אש וגפרורים למי שמעשן. עכ"ל. מבואר בדבריו שאף אם יש לאדם להקל לעצמו לעשן, מחמת שומר פתאים ד', ואין איסור לפני עוור להגיש למעשן את חומרי הבעירה, אולם ודאי ומבואר בדבריו שאין ראוי לעשן וצריך להזהר מזה. א"כ במקומות ציבוריים שהיום ידוע מעל כל ספק שהדבר מזיק, מה ההיתר. ואף הגר"מ עצמו (חושן משפט ח"ב סימן יח) לגבי עישון בבית המדרש ובבית הכנסת, והנה פשוט וברור, שאפילו אם ליכא חשש סכנה וחשש חולי של נפילה למשכב, אלא שקשה להם לסבול שמצטערים מזה, אסור שם לעשן. והוכיח דבריו מהסוגיא לפנינו שרב יוסף מנע מאותם אומנים להקיז דם מחמת שהיה איסטיגס והפריע לו, למרות שליא מבואר שהיה נחלה מחמת אכילת אותם תמרים וכד', ואילע ודאי גרמא בנזיקין אסור אף בכה"ג.

אבל הנוגע לעינוי, מצאנו בתשובות והנהגות (א, קנט) שאף אם יש משהו שרוצה לסמוך על "שומר פתאים ד'", אבל זה יכול היתר לעשן בינו לבין עצמו, ושהוא לא יחוש לסכנה שיש בדבר, אבל ביחס לאחרים אין כזה היתר, הוא לא יכול להזיק לאחר ולומר "שומר פתאים ד'", ולכן אין היתר לעשן במקומות ציבוריים.

זהירות ממים מגולים

"מים שנתגלו הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים ולא יגבל בהן את הטיט ולא ירבץ בהם את הבית ולא ישקה מהם את בהמתו ולא בהמת חבירו" וכו'.

מבואר בדברי הש"ס ורש"י שהחשש ממים מגולים משום סכנה, היינו חוששים שמא היה נחש שהטיל ארס במים, והשוותה או העובר עליהם בעודו יחף, וכן בהמה שתשתה ינזקו מהארס של הנחש. אמנם דקדקו תוס' (ב"ק קטז, ב) בדבריו של רש"י שהחשש סכנה הוא לאדם שישאכל את בשר הבמה לאחר שחיטה, וביארו תוס' שאף כלפי הבמה עצמה יש לחוש מ"בל תשחית". הנפק"מ האם יהיה מותר להשקות בהמה בתשובה במים מגולים. אך בתוס' אנשי שם (תרומות ח, ג) ביאר שתמיד יהיה אסור מצד צער בעלי חיים.

נחלקו הראשונים האם חכמים שהזהירו משתיית מים מגולים נתנו עצה טובה של זהירות, או שיצרו איסור מדברי סופרים (ע' בחוש"ב ביצה, ו, א ד"ה והאידנא, שם ע"ז לה, א ד"ה חזא; רמב"ן שם בסוף הסוגיא; רמב"ם הלכות רוצח יא, ה). ויש בכך נפק"מ גדולה למקום שאין בו נחשים או לתקופה שלא מצויים בה נחשים, אם חכמים נתנו עצה טובה, כאשר אין חשש נחשים לא תקפה העצה ומוותר לשלמות מים מגולים, אך אם יש כאן חומר דברי סופרים, יש כלל ביידינו (ביצה, ו, א) שאם בטל הטעם לא בטל האיסור.

אמנם יש בראשונים (תוס' שם; וכן הביא הגר"א י"ד קטז, א) שאמנם נתנו חכמים

תוקף של איסור מדרבנן, אך הם עצמם אמרו שיש איסור אך ורק במקומות שיש חשש נחשים. ואף להלכה עד ימינו נחלקו בכך גדולי העולם, וידוע מ"המעשה רב" שהגאון הקפיד על גילו מטעמי סוד. וכן הובא באורחות רבינו מהנהגותיו של ה"סטייפלער".

מבואר בברייתא, אין מבושל ומשקה הנקרא **אלנותית** שיש בו יין של עכו"ם אסור, מחמת היין שבתוכו. אבל **אם עשה ישראל את אלנותית** ואח"כ נתן לגוי אין לחוש משום שהיין שבתוכו כיון שלא מסתבר שניסך את מיעוט היין. **מבאר הגמ'** שאלנותית זה משקה האמור בהלכות שבת, שמותר לעשות **"אנומלין"** היינו יין, דבש ופלפלים. ואין עושים **"אלנותית"** היינו יין ישי, מים צלולים ושמן אפרסמון. **ואין** בריאים משתמשים באלנותית, וזה משקה לרפואה.

אמרו רבה ורבי יוסף, אין מזוג לא נאסר בגילוי, ואין **בין מבושל** משום יין נסך. **הסתפקו**, האם יש בין מבושל בעיה של גילוי, ואמר לו שאין גילוי במזוג. **וביאר ר"פ** דווקא אם מזוג הרבה, אבל אם מזוג מעט הנחש שותה ממנו ויש חשש בגילוי. שואלת הגמ' שהרי **רבה בר רב הונא** היה בספינה והיה עמו יין, וראה נחש שבא לעברם ואמר לשמשו שיסמא את עינו של הנחש, נטל הנחש מעט מים ומזג את היין, והלך הנחש, **מבואר** שאף מזוג מעט אין הנחש שותה. **מבאר הגמ'**, שעל יין חי הנחש מוסר נפשו, אבל על מזוג מעט הוא שותה אבל לא מוסר נפשו על זה. **עוד מבאר הגמ'** שאם הנחש עצמו מזוג את היין בא לתותו אף בפני אדם, **כמעשה שהיה עם רבי ינאי או בר הדיא**, שנשאר להם יין וסגרו את החבית בבד, ובא נחש והביא מים ועוד מים עד שהמטע יין שהיה בתלה החבית עלה ויצא מהמכסה בד. **אבל רב אשי או רב מרשיא** אמרו שיש לחוש לתירוצים ויש להזהר במקום סכנה. **ופוסק הגמ' אמר רבא**, יין **מזוג** יש בו חשש גילוי ויש בו משום נסך. ויין **מבושל** אין חשש גילוי ואין בו יין נסך.

שמואל ואבלט הגוי ישבו, והביאו לפניהם יין מבושל, **וזהר** אבלט מנגיעה ביין, **אמר לו שמואל** אמרו שאין יין נסך במבושל.

לשפחתו של רבי חייה התגלה היין, ופסק לה שאין גילוי ביין מבושל. **לשמשו** של רב שטה לחרות שאינה ביקאה, כיון שמסתבר שעדיין נהגת כפי שהורה בעלה. **אבל שמואל סבר לאידך גיסא**, מבית אלמנה לא שטה כיון שסבר שאין אימת בעלה עליה ולא מקפידה, אבל שטה מים של גוי שאמנם אין מקפידים על גילוי אבל על נקיון כן מקפידים. **וי"א שרב** לא שטה של גוי, ושטה של אלמנה, **ושמואל** לא שטה לא של גוי ולא של אלמנה.

אמר רבי ג' ינות אין בהם משום גילוי, **חרפי**, שמרוב חריפותו מתבקעים הנודות ששוהה שם. **מר**, סוג רע. **ומתוק**, הנעשה מענבים הגדלים בראש הגפן שמרוב השמש נעשים הם מתוקים. **לרב חמא, החרפי** מחמת הוספת פילפלים ויין זה משובח מאוד. וכן **מר** הוסיפו בו לענה. **ומתוק** שהוסיפו בו מי בראג. **אמר ר"ל** "קרניא" אין בו משום גילוי, **וביאר רבי אבהו** שכוונתו ליין מתוק הבא מעסיא. **ואמר רבא** שבעסיא יש בו משום גילוי, כיון שבמקומו הוא "חמר מדינה".

אמר רבא יין שהתחיל להחמץ עד ג' ימים יש בו משום גילוי ומשום יין נסך, אחרי זה אין בו גילוי ולא יין נסך. **והרדעי סברו** שלגילוי חוששים אף לאחר ג' ימים שיתכן שעל דרך מקרה שטה הנחש והטיל ארס.

מבואר בברייתא שיון תוסס היינו תוך ג' ימים אין בו חשש של גילוי. **שחלים** אין בהם משום גילוי, **אבל בני מלה** חששו בהם, דווקא שאין בהם חומץ, **אבל** אם יש חומץ הנחש לא בא. **כותל הבבלי**, אין בו משום גילוי, **ובני מלה** חששו. **ואמר רב מנשי** אם יש סימנים של שיני נחש יש לחשוש. **אמר רב חיאי בר אשי בשם שמואל**, מים המתפטים לתוך כלי אחי חשש של גילוי שהנחש מפחד מרעש הטפטוף. **ואמר רב אשי** דווקא שהטיפות מטפטים טיף לאחר טיף.

אמר רב חיאי בר אשי בשם שמואל, תאנה שנקצצה אין בפיה משום גילוי, **כדעת ר"א** שאמר שאדם יכול לאכול בלילה ענבים ותאנים מצד "שומר פתאים ד"."

אמר רב ספרא בשם רבי יהושע דרומא, ג' סוגים של ארס נחש, צעיר בינוני וזקן, של הצעיר מסוכן יותר, **ומבאר הגמ'** שאמנם למדנו שדג נחש וחזיר כולל שמזקנים כוחם מחזק, **אבל** הארס נעשה פחות מסוכן של נחש צעיר הארס חזק. **הנפק"מ** כפי שהיה מעשה בחבית שנתגלתה ושתי ממנה ט' אנשים ולא קרה עמהם דבר, **והעשירי** מת **שאתר רבי ירמיה** שהארס היה של נחש צעיר ששקע. **ועל זה הדרך** אבטיח שהתגלה, אף אם אכלו ממנו ט' בני אדם, לא יאכל העשירי, והיה מעשה ואכל העשירי ומת, **ואמר רבי ירמיה** היה זה ארס נחש צעיר ששקע.

מבואר בברייתא, שאסור לשפוך מים מגולים ברה"ר ולא יזלף אותם בבית, לא ילוש בהם את הטיט, ולא ישקה בהם בהמת חברו, ולא ירוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. **וי"א** שרק במקום שיש סדק בעור אין לרוחץ במים אלו. **והנפק"מ** בגב היד הורגלו ומתחת העיניים שאין בהם סדקים, שלת"ק אסור בכל מקרה, **ול"א** מותר. לבהמתו מותר להשקות, והיינו דווקא לחתול שלא יזזוק ורק מכחיש מעט וחוזר ונרפא, **אבל** לחברו יש חשש שמעוניין למכרו עתה.